KANONICKÉ MOŽNOSTI A PRAXE FINANCOVÁNÍ KATOLICKÉ CÍRKVE[1]

ŠTĚPÁN ŠŤASTNÍK

Ústavní soud České republiky/Diecézní církevní soud v Brně

Abstract in original language
Jedná se o kanonickoprávní pohled na možnosti financování Katolické církve v tuzemsku. Je vycházeno z toho, že různé možnosti financování jsou uvedeny již v Bibli. Současný kodex některé z těchto možností zakotvuje. Jednotlivých diecéze pak svým partikulárním právem upravují církevní daně a soudní poplatky. Je poukazováno na další, dosud nevyužité možnosti financování.

Key words in original language
Kanonické právo

Key words
Canon law

Potřeba materiálních prostředků

Aby církev mohla plnit své úkoly, je odkázána na materiální prostředky.[2] Tato skutečnost může vyvolávat vášně odmítající skrze hmotné vydání ve svém důsledku i vlastní činnost církve, případně církev vůbec. Za důkaz nechť slouží mediálně sledované rozhořčení části španělské veřejnosti ohledně vydání tamního veřejného rozpočtu na Světové dny mládeže v Madridu, jakkoliv byly domněnky o povaze a výši těchto výdajů organizátory dementovány.[3]

Biblické prameny

To, že pastorační péče o boží lid má být financována je patrné už od počátku dějin spásy. Byl to totiž už Aram, kdo za požehnání zaplatil desátek knězi Boha nejvyššího Melchizedechovi.[4] Ovšem předmět a rozsah plateb se

---

[1] Příspěvek přednesen na konferenci Církev a stát v roce 2011.

[2] Loskand, W.: Církevní majetek ve Spolkové republice Německo in Revue pro církevní právo číslo 2/95

[3] http://res.claritatis.cz/zpravy/z-domova/setkani-v-madridu-neni-hrazeno-ze-statniho-rozpoctu/4838

[4] Gn 14,20

v průběhu dějin měnily. Zatímco Aram zaplatil jednorázově za individuální a jednorázový úkon pastorační péče, tak už praotec Jákob se za příslib budoucího požehnání zjevený ve snu rozhodl platit pravidelný desátek ze všeho, co v budoucnu dostane.[5] Tuto platbu se navíc zavázal platit poutnímu místu, které současně vytvořil, v čemž je možné vidět také prazáklad účelových nadací nebo klášterů.

Další vývoj ukázal, že platby za pastorační péči nemusely souviset s tím, co jednotlivec díky Božímu působení hmotně získal. Tak v souvislosti se zavedením řádu obětí v již dosažené zaslíbené zemi byla stanovena platba pravou kýtou dobytčete tomu knězi, který vysluhoval pokojnou oběť.[6] V tomto poplatku je možné vidět saturování základních životních potřeb těch, kteří byli vyčleněni právě k vysluhování předepsaných obětí. Jednalo se tedy o odměnu za vykonanou práci, bez souvislosti s tím, zda přinesla užitek v podobě konkrétního ekvivalentu, pojímaného ryze materiálně jako v předchozích příkladech.

Něco obdobného, byť mnohem skrovnějšího lze spatřit i v apoštolátu svatého Pavla, který zásadně odmítal plnění za evangelizaci, nicméně předpokládal vyrovnání příjmů a výdajů, k nimž přitom docházelo.[7] Jinými slovy mu šlo o náhradu účelně vynaložených nákladů na pastorační činnost, v nichž nebyla obsažena vlastní odměna, ale jen hotové výlohy. Konečně je nutné se zmínit i o tradici sbírek, jejichž výnos ovšem zpravidla nebyl určen jen pro ryze pastorační činnost, ale také i pro činnost charitativní. Tradice sbírek je charakteristická dobrovolností co do výše příspěvku a současně i určitou obecností pokud jde o její využití. Často připomínána je v této souvislosti praxe, kdy ti, kteří měli v prvotní církvi pole nebo domy, prodávali je a peníze, které utržili, skládali apoštolům k nohám a z toho se rozdávalo každému, jak potřeboval.[8] Přikláním se k názoru těch, kteří této praxi, byla-li pojímána obecně a důsledně, vidí exces, jehož negativní důsledek musel být v následující době sanován sbírkami jiných církevních obcí, jak o tom psal svatý Pavel do Říma.[9] Tolik přebohatá zásoba, z níž lze i pro oblast financování vynášet nové i staré.[10]

---

[5] Gn 28,22

[6] Lv 7, 32-33

[7] Fil 4,15

[8] Sk 4,34-35

[9] Řím 15,26

[10] Mt 13,52

Zdroje financování obecně

Nyní stanoví kán. 222 § 1 CIC, že jsou křesťané povinni přispívat na potřeby církve, aby měla prostředky, nutné pro bohoslužby, pro apoštolát a charitativní činnost a také pro přiměřené vydržování těch, kdo jí slouží. Tím je právně zakotveno páté církevní přikázání („Církvi na její potřeby přispívat"), podle nějž jsou věřící povinni přispívat na hmotné potřeby církve (v níž každý křesťan uskutečňuje své povolání ve společenství se všemi pokřtěnými[11]), a to každý podle svých možností.[12] Konkrétněji je pak diecéznímu biskupovi dáno oprávnění vyměřit po projednání s ekonomickou radou a kněžskou radou sobě podřízeným veřejným právnickým osobám podle jejich příjmů přiměřenou daň na potřeby diecéze. Ostatním fyzickým a právnickým osobám může uložit mimořádnou přiměřenou dávku jen v případě závažné potřebnosti a za stejných podmínek, při zachování partikulárních zákonů a obyčejů, pokud mu poskytují širší práva.[13] Kánony tedy říkají, že činnost Církve může být v zásadě organizovány různými způsoby, resp. různými systémy financování, podle zákonů a zvyků jednotlivých území, za dodržení legislativní procedury spočívající v projednání s danými připomínkovými místy.

Sbírky

V tuzemsku jsou za tradiční způsob získávání finančních prostředků obecně považovány sbírky k církevním a náboženským účelům, konané v kostelech, modlitebnách a jiných místech určených k provádění náboženských úkonů, bohoslužeb a obřadů. Obecné uznání této skutečnosti se projevuje např. tím, že tyto sbírky jsou vyňaty z administrativního režimu zákona o veřejných sbírkách.[14] Naopak sbírky pořádané Charitou Česká republika, jež je církevní právnickou osobou, režimu zákona o veřejných sbírkách podléhají. Jedná se ovšem o sbírky na charitativní a nikoliv na pastorační činnost církve. Pokud jde o prve uvedené sbírky, ty jsou zpravidla nedílnou součástí bohoslužeb, zejména nedělních, a účelově souvisí s pastorační činností farnosti, ve které jsou vybírány. Právě s ohledem na jejich zaužívanost a obecnou povahu jsou současně využívány i pro financování jiných pastoračních činností církve, prováděných jinými právnickými osobami.

Českou biskupskou konferencí jsou pravidelně stanovovány termíny, ve kterých jsou farní sbírky účelově vázány právě ve prospěch jiných

---

[11] § 2030 CCE

[12] § 2043 CCE; je třeba mít rovněž na paměti, že církevní přikázání se podle § 2041 CCE nacházejí v linii mravního života, která navazuje na liturgický život a z něho se také živí.

[13] kán. 1263 CIC

[14] § 2 písm. b) zákona č. 117/2001 Sb.

veřejných právnických osob, resp. účelů přesahujících vlastní zájmy farností. V roce 2011 byly vyhlášeny sbírky v šesti termínech[15]:

20. března (o druhé neděli postní) se jednalo o haléř sv. Petra, tedy o příspěvek místních partikulárních církví univerzální církvi, reprezentovanou Svatým Stolcem, aby ten mohl přispět ke zmírnění následků neštěstí, pomoci obětem válečných konfliktů, živelných katastrof, uprchlíkům a dalším lidem v nouzi[16];

22. dubna (na Velký pátek) se jednalo o dobrovolnou sbírku na udržování Božího hrobu v Jeruzalémě a dalších posvátných míst ve Svaté zemi, jako výraz solidarity s křesťany ve Svaté zemi[17];

15. května (o čtvrté neděli velikonoční) se jednalo o sbírku pro bohoslovce, resp. jejich výuku a formaci;

12. června (o Slavnosti Seslání Ducha Svatého) se jednalo o sbírku na charitativní účely;

4. září (o 23. neděli v liturgickém mezidobí) se jednalo o sbírku účelově vymezenou jednotlivými diecézemi, konkrétně v brněnské diecézi se jednalo o podporu církevního školství[18]; a konečně

23. října 2011 (tedy v předposlední říjnovou neděli) se bude jednat o sbírku na misie, tedy zejména papežská misijní díla.

Církevní daně

Dále jsou podle zákonného zmocnění veškeré příjmy farností předmětem církevní daně[19]. Ta se v každé diecézi v souladu s jejím partikulárním právem nazývá jinak. Oficiálně se jedná např. v Pražské arcidiecézi o Svépomocný fond Arcibiskupství pražského, v Olomoucké arcidiecézi o příspěvek farností pro společné aktivity diecéze, a v brněnské diecézi o příspěvek na potřeby diecéze. Nejsrozumitelněji a nejzaužívaněji se vždy jedná o tzv. „desátek farností".

V pražské arcidiecézi se jedná jednak o daň ze sbírek a o daň z ostatní hospodářské činnosti farností, duchovních správ a kvazifarností, jakož i

---

[15] ACEB 2011: 1, 5

[16] ACEB 2011, 2, 15

[17] ACEB 2011, 4, 35

[18] ACEB 2011, 7, 77

[19] Jedná se o daň v ryze kanonickoprávním smyslu, aniž by takto nutně musela být pojímána ve smyslu státního práva.

kapitul.[20] U daně ze sbírek jde o 10 % výnosů všech sbírek s výjimkou účelových sbírek, které byly vyhlášeny anebo předem schváleny ordinářem, resp. ordinariátem. U progresivně pojaté daně z ostatní hospodářské činnosti se jedná o 10% z rozdílu výnosů a nákladů, resp. rozdílu mezi příjmy a výdaji na jejich zajištění a udržení, snížených o částku 30. 000,– Kč, pokud tento rozdíl nepřesahuje 100.000,– Kč. Přesahuje-li tuto částku, jedná se o daň ve výši 10.000, – Kč a 20 % ze příspěvkového základu přesahujícího 100.000,– Kč, resp. přesahuje-li 350.000,– Kč jedná se o daň ve výši 60.000,– Kč a 30 % z příspěvku přesahujícího 350.000,– Kč. Jsou rovněž stanovena obecná pravidla, jak lze takto získané prostředky čerpat na stavební a jinou provozní či investiční činnost farností. Správa této daně, pokud jde o její zjištění a odvedení je tedy věcí konkrétních místních duchovních správ.

V olomoucké arcidiecézi je zvolena cesta očekávaného příjmu z této daně ve výši 8.000.000, – Kč. Tato částka je v jednotlivých letech rozpočítávána arcidiecézním ekonomickým odborem podle očekávaného daru jednotlivých účastníků bohoslužeb starších osmnácti let, kteří jsou zjištěni předchozím sčítáním věřících. Od daně jsou osvobozeny farnosti, kde se bohoslužeb účastnilo méně než dvacet dospělých (ty mají přispět diecézi podle svého uvážení), a dále na pět let farnosti stavějící nový kostel. Konkrétní výše daně je sdělována farnostem skrze děkany.[21]

V brněnské diecézi se jedná o degresivně pojatou desetiprocentní daň z celkových příjmů farnosti z minulého roku, ponížených o diecézní, obecní, krajské a státní dotace, náhrady škod a výnosy ordinářem stanovených sbírek. K blíže neupřesněné „adekvátní“ degresi dochází u farností, kde je příspěvek vyšší než 200, – Kč na účastníka bohoslužeb podle posledního sčítání. Daň nižší 1.000, – Kč se nevybírá. Konkrétní výše daně je každoročně zveřejněna v příloze ke kurijním aktům. Současně je obecně zveřejněn rozpočet, tedy jaký se očekává výnos a jak má být rozdělen mezi jednotlivé diecézní instituce a projekty.[22] Stejně jako v Praze má tedy i v Brně tato daň zveřejněno i své účelové určení.

Na uvedeném je patrné, že daňovými poplatníky jsou toliko farnosti a jim na roveň postavené základní územní jednotky duchovní správy. Kapituly, coby daňoví poplatníci v pražské arcidiecézi jsou spíše výjimkou. Jiné právnické osoby daňovými poplatníky nejsou. Nevznikla tedy u nás na rozdíl od jiných části světa pochybnost, nakolik mohou být daňovým poplatníkem právnické osoby zřízené externě institucemi papežského práva působící

[20] směrnice č. 3649/2010 ze dne 30. června 2010.

[21] ACO 1998, 1: 1

[22] ACEB 2011: 5, 48

v dané diecézi.[23] Zato v minulosti vznikla našim podmínkám bližší pochybnost, nakolik jsou k placení partikulárním právem stanovenými církevními daněmi zavázány historicky inkorporované farnosti. To jsou farnosti, jejichž duchovní správa byla zejména v dávné minulosti svěřena řeholním institutům, aniž by se dochovala úmluva o vzájemných právech a povinnostech diecéze a řeholního institutu. Touto otázkou se z podnětu pražského arcibiskupa v minulosti fakticky zabývala jednak Kongregace pro klérus[24] a ještě předtím Papežská komise pro výklad dekretů II. Vatikánského koncilu[25] a konečně z podnětu mexické Národní konference vyšších představených mužských řeholí Papežská rada pro výklad legislativních textů[26]. Výsledek našel odraz ve stručně strohé osmé větě čl. 5 směrnice České biskupské konference o historicky inkorporovaných farnostech.[27] Ta říká, že kněz ustanovený řeholním institutem jako farář je podřízen biskupovi ve věcech pastoračních i ekonomických, týkajících se svěřené farnosti. Nedomnívám se, že hraje roli, že uvedená zásada je obsažena v oddíle blíže popisujícím obsah dohod, které teprve mají být uzavírány v budoucnu.

Výše uvedená fiskální opatření nedopadá přímo na věřící – fyzické osoby. Za jediné takové přímo dopadající opatření se v současnosti tedy dají považovat toliko poplatky za justiční, resp. justičně-administrativní činnost, coby specifickou oblast pastorační péče partikulární církve.

Soudní poplatky

Církevní soudy jsou tu k tomu, aby nalézaly a chránily práva fyzických a právnických osob a určovaly právní stav,[28] pakliže se na ně někdo v těchto věcech obrátí. Takto je teoreticky tedy možné obrátit se na církevní soud s jakoukoliv majetkovou pří, byť rozhodnutí církevních soudů je bez dalšího závazné jen vůči Katolické církvi. Výlučně pak církevní soudy rozhodují ve věcech duchovních a věcech s nimi spojených a o porušení církevních zákonů, pokud jde o rozhodování o vině a trestu.[29] Konkrétně je pak

---

[23] Responsione Pontificium consilium de lgeum textibus interpretandis die 24. ledna 1989 *AAS* 8 [1989] 991.

[24] Poznámky ze dne 2. února 2005 in Revue církevního práva č. 32 – 2005: 3, 250-259.

[25] Responsiones Pontificia commissio decretis concilii vaticani II interpretandis die 25 iunii 1979 in *AAS* 71 [1979] 696.

[26] Dekretum Pontificium consilium de lgeum textibus interpretandis die 8. februarii 2000 *in http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/intrptxt/documents/rc_pc_intrptxt_doc_20000208_tributo-diocesano_sp.htm.l*

[27] in Revue církevního práva č. 49 – 2011: 2, 61.

[28] kán. 1400 CIC

[29] kán. 1401 CIC

výlučná pravomoc církevních soudů v současné době využívána především v řízení týkajících se manželství – tedy hlavně o neplatnost manželství.[30] Biskup moderátor soudu má přitom oprávnění vydat předpisy o výši soudních výloh.[31]

U pražského Metropolitního církevního soudu jsou takto stanoveny poplatky 3.000,- Kč za řádné řízení a 2.500,- Kč za listinné řízení v prvním stupni a 2.000,- Kč za zkrácené (neboli dekretální) řízení a 3.000,- Kč za řádné řízení ve druhém stupni, vedle toho jsou stanoveny poplatky za řízení o neplatnosti svátosti svěcení. [32]

U olomouckého Interdiecézního soudu je stanoveno 3500,- Kč jako poplatek za řízení v prvním stupni a 1750 Kč za řízení v druhém stupni, a to bez rozlišení zda se jedná o řízení řádné nebo listinné, resp. zkrácené. Jiné poplatky obecně stanoveny nejsou.[33]

U brněnského Diecézního církevního soudu je stanoven poplatek za řádné řízení 3.500,- Kč a 2.000,- Kč za listinné řízení. Vedle toho jsou stanoveny poplatky za diecézní fázi řízení o rozvázání nedokonaného manželství, o rozvázání manželství ve prospěch víry, a o laicizaci, a za překladatelské výlohy s tím spojené, za řízení o udělení privilegia paulina, za řízení o odloučení manželů, a konečně za trestní žalobu. Pražská i brněnská úprava vedle toho počítá i s účtováním státem vyměřené daně z přidané hodnoty.[34]

Z výše uvedeného sazebníku poplatků je zřejmé, že je počítáno s využitím církevních soudu toliko pro rozhodování o věcech duchovních. Není tedy např. vůbec uvažováno o tom, že by církevní soudy mohly rozhodovat podle vlastních pravidel a ustálené rozhodovací praxe i jako rozhodčí soudy o obchodních nebo majetkových sporech. To by ovšem na druhou stranu mohlo vést k získání dalšího zdroje financování činnosti církve. V tomto směru by však podle mého názoru daleko důležitější než úprava soudních statutů a sazebníku soudních poplatků byla nepochybně mentální příprava jak na provádění samotné této činnosti, tak na případné nesení negativního mediálního obrazu ohledně konkrétních rozhodnutí. Na to totiž doposud nejsou církevní soudy zvyklé ani v agendách, kterými se zabývají v současnosti.

---

[30] kán. 1671 a násl. CIC

[31] kán. 1649 CIC

[32] zákon arcibiskupství pražského č. 1/2010 o soudních výlohách ze dne 1. června 2010.

[33] http://www.ado.cz/interdiecezni-soud/prubeh-procesu-o-neplatnost-manzelstvi.

[34] http://www.biskupstvi.cz/cirkevnisoud/?pg=informace_poplatky.

Mešní stipendia

Další možnosti regulovaného financování pastorační činnosti církve skrze její adresáty – fyzické osoby –, alespoň tak jak k tomu dochází v jiných zemích, je pak financování vlastního vysluhování svátostí a svátostin, resp. slavení mší.

Posledně uvedené se již do jisté míry děje. Jde o to, že kanonické právo obecně počítá s mešním stipendiem, coby platbou za účelem slavení mše svaté na určitý úmysl.[35] Rozhodování o výši mešního stipendia je svěřeno do pravomoci provinčního sněmu nebo schůzi biskupů provincie[36] a chybí-li jedno nebo druhé je určeno obyčejem platným v dané diecézi[37]. To je právě tuzemský případ, kdy brněnská kurie toliko deklarovala existenci obyčeje, podle nějž je výše mešního stipendia 100, – Kč.[38] Je ovšem stanoveno, že takto může kněz na každý den přijmout toliko jedno mešní stipendium (s výjimkou dne Narození Páně) a případné další předat na účely ordinářem stanovené.[39] Takže v případě že přijatá platba přesahuje stanovenou výši a v případech, kdy se jedná o přijetí plateb pro slavení více mší svatých v tentýž den na různé úmysly (tzv. binace, trinace či kvadrinace) je kněz celebrující danou mši povinen odvést diecézi do fondu, z něhož se hradí výdaje spojené s výpomocí potřebným kněžím.[40] Možnosti využití této formy financování zejména farností se s ohledem na daný model zdají být velmi omezené, ačkoliv historicky bylo nemálo tuzemských farností a jejich správců relevantně financováno skrze mešní nadace, tj. majetek svěřený za účelem pravidelného sloužení mší svatých na určitý úmysl. S ohledem na uvedenou výši mešního stipendia deklarovanou jako obyčej je přitom zřejmé, že se v tuto chvíli s výraznějším využitím tohoto zdroje bohužel spíše nepočítá. Zajímavé v této souvislosti je, že téměř neexistuje povědomost o pravidlech týkajících se mešních stipendií mezi laiky, podobně jako v podstatě neexistuje povědomost o existenci desátku farností.

Další možnosti financování

S platbami za jinou činnost však ani obecné ani místní právo nepočítá. Pokud jsou v souvislosti s udělováním křtu, zejména dětí, přípravou a asistováním svátosti manželství a vykonávání pohřbu, vydávány církvi nějaké platby, pak se tak děje ve formě daru a to zpravidla bez rozlišení osoby příjemce a konkrétního účelu. O náhradě výdajů spojených s touto či

---

[35] kán. 945 a násl. CIC

[36] kán. 952, § 1 CIC

[37] kán. 952, § 2

[38] ACEB 2011: 3, 28

[39] kán. 951, § 1 CIC

[40] ACEB 1997: 1, 2

jinou pastorační činností (cestovné, hotové náklady apod.) rovněž není uvažováno, a to zpravidla ani v praxi. Právě tady by ovšem mohl být viděn určitý další dílčí zdroj příjmů s ohledem na to, že uvedené pastorační úkony jsou zpravidla významnou rodinnou událostí, s jejíž nákladností se spíše počítá, byť zpravidla s poněkud jiným – profánnějším rozpočtovým určením. Naopak zavedení církevní daně fyzickým osobám, jakkoliv by rovněž mohlo být v souladu s kanonickým právem, jak bylo vyloženo, by v prvé řadě vedlo k destrukci stávajícího režimu financování. Těžko si totiž představit, že by se zavedení nějaké daně fyzickým osobám neprojevilo snížením výnosu sbírek při bohoslužbách, bez ohledu na to, zda by byly na účely farní či diecézní.

Lze tedy uzavřít, že možnosti dalšího financování vlastní činnosti církve skrze adresáty její činnosti nepochybně existují. Nemusí nutně spočívat v revoluční změně stávající praxe, ale spíše v efektivnějším využití toho, jak nyní církev pastoračně působí. S ohledem na to, že se jedná o problematiku citlivou, nedá se spíše uvažovat o tom, že synalagmatické financování pastorační činnosti církve mohlo v blízké době plně nahradit jakýkoliv stávající zdroj financování.

Literature:

- Bible, Česká biblická společnost, ISBN 978-80-85810-86-8
- Katechismus katolické církve. 2. vyd. Karmelitánské nakladatelství, 2001. ISBN 80-7192-488-1
- Kodex kanonického práva. Zvon 1994. ISBN 80-7113-082-6
- Revue církevního práva č. 2/95 ISSN 1211-1635

Contact – email

stastnik@volny.cz